

Les cartes de poblament de Polop i la donació a Jordi de Sant Jordi

Agustí GALIANA

Resum: Es presenta una selecció de documents de la història de Polop. Concretament, en primer lloc, l'anàlisi de textos que ens permeten assegurar que Polop va comptar amb dos cartes de poblament, una del segle XIV a càrrec de l'infant Pere de Ribagorça i una altra del XVI a càrrec de Beatriu Fajardo. A més a més, s'estudia en detall la donació que va fer Alfons el Magnànim de la baronia de Polop al famós poeta Jordi de Sant Jordi el 1423.

Paraules clau: carta de poblament, Polop, la Nucia, l'Alfàs del Pi, Benidorm, Bernat de Sarrià, Pere de Ribagorça, Jordi de Sant Jordi, Alfons el Magnànim, Beatriu Fajardo

Resumen: Se presenta una selección de documentos de la historia de Polop. Concretamente, en primer lugar, el análisis de textos que nos permiten asegurar que Polop contó con dos cartas pueblas, una del siglo XIV a cargo del infante Pedro de Ribagorza y otra del XVI a cargo de Beatriz Fajardo. Además, se estudia en detalle la donación que hizo Alfonso el Magnánimo de la baronía de Polop al famoso poeta Jordi de Sant Jordi en 1423.

Palabras clave: carta puebla, Polop, la Nucia, l'Alfàs del Pi, Benidorm, Bernat de Sarrià, Pedro de Ribagorza, Jordi de Sant Jordi, Alfonso el Magnánimo, Beatriz Fajardo

1. Introducció

Des de l'any 2007 estic recollint documents històrics de la comarca. En una primera etapa vaig prendre nota dels que ja estaven publicats, en obres com ara *Baronía de Polop* de Joaquín Fuster. Al llarg del temps he pogut trobar-ne molts més. El 2011 AEMABA va publicar un recull que ocupava quasi mil pàgines, amb la intenció de facilitar la investigació històrica local. I he seguit buscant, i trobant. Gràcies a les webs PARES i SAVEX he pogut arribar des de casa a diversos arxius, més altres que he visitat personalment. En aquesta col·laboració vull presentar i analitzar una selecció que considere d'especial interès, sobre la baronia de Polop, que fins ara són encara inèdits.

El Polop medieval era una població important, potser la més gran de la Marina Baixa al segle XIII, just abans de la conquesta. I va continuar sent important, com a cap de baronia. Per tant, va generar un muntó de papers i pergamins. Però, lamentablement en el Polop actual no es conserva res d'aquesta documentació oficial antiga, que no sabem quan va desaparèixer.

Comente aquesta situació (comuna a molts altres llocs) perquè fa possible descobriments inesperats. Com els que he fet de dos cartes de poblament, uns textos fundacionals particularment importants sobre els que ja he treballat a fons en la comarca (Galiana 2010, 2013). Fins ara, no s'ha publicat cap carta de poblament de Polop, però ací presentaré proves que demostren que en va tenir una de medieval i una de moderna.

2. Carta de poblament de Polop de 1339

És coneguda una breu anotació de 1276 en què Jaume I atorgava una "carta sarracènica" de Polop al capità Bertran de Bellpuig (ACA, reg. 23, f. 68v; 8-IV-1276, Xàtiva). No es tracta d'una carta de població, sinó d'un permís als sarraïns locals per continuar vivint en la població. El context del document és la repressió de l'última de les revoltes o guerres mantingudes pels musulmans contra la conquesta catalano-aragonesa, mantinguda entre 1275 i 1277, durant la qual va morir Al Azraq. La carta sarracènica es va fer al mateix temps que la d'Orxeta a Pere Ferrandis d'Híxer. Orxeta i Polop havien estat poblacions rebels rellevants, i en aquest moment cal pensar que els rebels ja havien estat derrotats, i les poblacions eren entregades a importants cavallers de l'exèrcit del rei Jaume.

Item, VI idus aprilis, concessit P. Ferrandi quod sarraceni de Orcheta possint reddire ibi cum carta sarracenicā.

Item Bertrando de Bellopodio similem cartam de Polop.

El 8 d'abril (de 1276), vaig concedir a Pere Ferrandis que els sarraïns d'Orxeta pogueren residir allà amb una carta sarracènica. A Bertran de Bellpuig, una carta similar de Polop.

Bertran de Bellpuig era senyor de Polop de feia cinc anys (ACA, reg. 16, f. 254v; 6-VI-1271). La propietat de Polop va seguir uns anys en la família Bellpuig, fins que va ser comprat per Bernat de Sarrià. No sabem quan, i això és per falta del document que ho diga: un dels molts que s'han perdut. Però, hem de suposar que la compravenda seria cap al 1298 (any amunt o avall).

De Sarrià he recollit documentació abundant, i en cap lloc d'ella es menciona una carta de poblament per a Polop. Sabem que no en va fer tampoc per a Callosa, tot i que era la capital del seu estat feudal i que pràcticament la va construir de nou, a partir d'una modesta alqueria preexistent. Sí que en va fer per a Vilajoiosa (el 8-III-1301) i per a Benidorm (el 8-V-1325), possiblement perquè eren autènticament viles de nova creació, que no aprofitaven una població preexistent i el territori de les quals es segregava de poblacions anteriors (respectivament Orxeta i Polop), la qual segregació calia justificar oficialment (Galiana 2016).

El 1321 un Sarrià ja veterà i sense fills a qui llegar les seues terres va fer entrega al llavors jove infant Pere, comte de Ribagorça, fill de Jaume II, de les seues propietats (en canvi d'una suma apreciable de diners). L'entrega es feia amb la condició que les rendes (propietat efectiva) continuarien per a Sarrià fins la seua mort, i durant tres anys més (per als seus marmessors, perquè pogueren pagar deutes i herències). Com Sarrià va morir el 31-XII-1335, la propietat de Polop no va recaure per complet en Pere de Ribagorça fins a l'1-I-1339.

Quadre 1. Senyors feudals de Polop, segles XIII a XVII.

Elaboració pròpia a partir d'informació d'arxiu. No s'especifiquen els propietaris de Xirles durant el segle XIII.

1244-1258	Jaume I
1258-1269..	Abú-Jàfar ibn-Hudayl (nebot d'Al-Azraq, mor ca.1270)
1271-1290	Bertran de Bellpuig (mor 1290 a Sicília)
1290-1295	Esteve de Bellpuig (fill de l'anterior, mor 1295)
1295-1297..	Hug de Bellpuig (germà de l'anterior)
..1299-1338	Bernat de Sarrià (compra a l'anterior ca.1298, mor 1335, rendes fins 1338)
1321-1325	empenyorat a Francesc de Sant Climent
1325-1338	cedit a l'infant Pere d'Aragó comte de Ribagorça
1339-1358	Pere d'Aragó comte de Ribagorça (llega propietats en vida)
1358-1392	Alfons d'Aragó 'el Vell' comte de Dénia (fill de l'anterior)
1364	comtat envaït per Pedro I de Castella 'el Cruel'
1367	batalla de Nájera i presó
1369-1391	presó del fill (en substitució del pare)
1392	cessió del comtat de Dénia al fill
1392-1425	Alfons d'Aragó 'el Jove' comte de Dénia (fill de l'anterior)
1412	hereta el ducat de Gandia (a la mort del pare)
1417	títols cedits a Alfons el Magnànim (efectius a la seua mort)
1423	Polop cedit pel Magnànim a Jordi de Sant Jordi (no efectiu)
1425-1429	Joan d'Aragó rei de Navarra (cessió pel Magnànim, a la mort de l'anterior)
1429-1447	Ruy Díaz de Mendoza (donació, majordom de l'anterior, mor 1447)
1447-1494	Diego Fajardo (nebot de l'anterior, mor 1494)
1494-1530	Alfonso Fajardo i Heredia 'el Vell' (fill de l'anterior, mor o llega 1530)
1530-1562	Alfonso Fajardo i Soto (nebot de l'anterior, mor 1562)
1562-1593	Luis Fajardo (de Mendoza) i Ayala (fill de l'anterior, mor 1593)
1593-1622	Alfonso Fajardo (de Mendoza) i Fajardo (fill de l'anterior, mor 1622)
1622-1654	plet successori
1654-1678	Beatriz Fajardo (de Mendoza) i Guzmán (néta de l'anterior)
1678-1687	Rodrigo Gaspar Puigmarín i Fajardo (fill de l'anterior)
1687-1699	Rodrigo Baltasar Puigmarín i Fajardo (germà de l'anterior)

Molt més tard, Polop va caure en mans d'una altra família noble, els Fajardo, originaris de Múrcia. El primer d'aquest nom que va ser senyor de Polop, Diego Fajardo, el va rebre en herència del seu oncle Ruy Díaz de Mendoza (testament escrit el 21-XI-1447). Pocs dies després de la mort de Mendoza, i de la preceptiva aprovació per Joan d'Aragó —llavors comte de Dènia i doncs senyor feudal superior—, Fajardo va enviar un procurador a Polop, de nom Fernando Jiménez, a rebre l'homenatge dels veïns en nom seu. El notari Lluç de Linares (de Vilajoiosa) va alçar acta del fet. El document l'he trobat fa poc a Toledo (AHN, Noblesa, Polop, carp. 361, doc. 4; 22-II-1448 Callosa) i en transcriu un tros (que comença amb la clàusula del testament de Mendoza):

Item lego a mossén Dieguo Faxardo nieto mío por toda part dreyto e legítima que pudiesse e pueda haver en mis bienes / asín mobles como sedientes los lugares míos de Polop, la Nocia, Chirles e Santarilla situados en el Regno de Valencia a las montañas den Sarriá, con todos los hombres e fembras, de qualquier ley, stado e condición sean, e con todos los términos, rendas, dreytos, emolumentos / e jurisdicción de aquellos e de cada un dellos, los quales ditos términos confrontan con términos de Vilajoyosa, con términos de Callosa, con términos de Benidorm e con términos de Puig de Campana, por fer de aquellos todas sus propias voluntades como de cosa suya propia.

E vista la dita letra del dit senyor / Rey e aquella emesa dien e responen los dits balles, justícia, jurats e prohòmens christians e los dits alamí, jurats e aljames en ells dels dits lochs de Polop, la Nocia e Chirles dixeren e responeren que reben aquella ab la honor e reverència que's pertany, e vista encara la clàusula del testament dien que són / prests e aparellats donar e liurar la possessió dels dits castell e lochs e dells mateix al dit en Ferrando Ximénez procurador qui dessús e prestar en [...] de aquell lo sagrament e homenatge de fehelitat segons fur de València. E los dits balles, justícia, jurats, alamí e jurats, consell e aljames / dels dits lochs volents ensequir los dits actes e promissions dixeren e requiriren ans e primerament al dit en Ferrando Ximénez el dit nom que ell jurà a ells sobredits presents e sdevenidors perpetualment, ço és als christians furs e privilegis del Regne de València e bones / costumes aprovades. E als dits moros e aljames, çunna e xara e costumes de aquells bones e aprovades antigues e modernes. E lo dit honorable procurador dix e respós que és content e li plau.

E de fet lo dit en Ferrando Ximénez el dit nom à en ànima del dit mossén Diego Faxardo principal / seu jurà ço és metent les mans sobre lo libre misal e creu per nostre senyor déu e per la creu e per los sants quatre evangelis de aquell per les sues màns corporalment tocats servir e fer servir a aquelles dites persones chistianes axí presents com sdevenidors en tots / juhis axí civils com criminals, e en totes coses furs e privilegis de Regne de València, e

bones costumes aprovades axí antigues com modernes del dit loch de Polop, e specialment jurà servir a aquells **lo privilegi de la població** del dit loch de Polop atorgat / a aquell dit loch per lo illustre infant en Pere donat en Callosa a V de maig del any de la nativitat de nostre senyor mil C[CC XXX] e nou, rebud, clos e subsignat per lo discret en Ramon Dalmau notari públich. E axí poch jurà en ànima del dit mossén Dieguo Faxardo [...]

El procurador Jiménez se'n va recordar de la carta de poblament que havia donat el 5-V-1339 Pere de Ribagorça a Polop, que continuava en vigor. Aquesta és la demostració documental definitiva de l'existència d'una carta de poblament medieval de Polop, perduda, de la qual fins ara no en sabem res. Queda clar, igualment, que no hi ha cap carta de poblament més entre 1339 i 1448, i que és l'única carta de poblament medieval de Polop.

Els papers vells solen tenir diferents desperfectes, i aquest presenta un forat per desgast en un plec del pergami original que afecta just en l'any de la data, de forma que només es pot llegir «*mil C [...] e nou*». Per esbrinar la data completa, vaig investigar els moviments de Pere de Ribagorça pel regne de València. Calia descartar dates anteriors a 1321, i també (molt probablement) anteriors al 1339 (pel que hem dit de la propietat efectiva). Igualment, calia descartar dates posteriors a 1358, quan va llegar totes les seues propietats al seu fill (el qui seria primer duc de Gandia Alfons d'Aragó «el Vell»).

No tinc localitzat a Pere de Ribagorça en maig de 1329, però l'estiu d'aquell any (i fins a principis del 1330) estava en les corts del regne de València celebrades a València. Tampoc el tinc localitzat en maig del 1339, però sí que estava a la ciutat de València des de finals del 1338 fins almenys l'1-V-1339. Zurita (libro VII, cap. 46) explica que el Cerimoniós va enviar l'infant Pere a Madrid en ambaixada al rei de Castella en octubre del 1338, i que en abril del 1339 ja havia tornat a València. A continuació no trobe rastre de l'infant fins al juliol, en què estava en Barcelona. Per tant, va tenir temps per desplaçar-se a les seues terres de la Marina aquell estiu del 1339. Finalment, l'infant podria haver estat de nou en València l'estiu del 1349, durant les negociacions del matrimoni del seu primogènit (Alfons «el Vell»).

Entre 1337 i 1339 Pere de Ribagorça roman molt sovint a València, i allí el tenen ocupat, entre altres coses, diversos afers derivats del testament de Sarrià. A més a més, el 30-III-1338 va atorgar carta de poblament per a Relleu (document fet a Callosa per un procurador de l'infant). Com ja he dit, 1329 em sembla massa prompte i 1349 massa tard. Per tot això, done per segur l'any de 1339, i que la carta de poblament de Polop va ser atorgada el 5-V-1339, amb la presència personal de l'infant Pere a Callosa.

Estaria bé localitzar la carta pròpiament dita. Podria estar copiada en algun lloc. El que no podem fer a partir d'ara és ignorar la seua existència.

3. Carta de poblament de Polop de ca. 1660

També he trobat indicis indirectes convincents per a una segona carta de poblament de Polop, en aquesta ocasió d'època moderna, posterior a l'expulsió dels moriscos. Ja ho vaig avançar breument en el núm. 9 la revista *Sarrià* del 2013.

He de lamentar que les recopilacions de cartes pobles medievals i modernes de la Marina Baixa que he publicat en *Sarrià* (les medievals en el núm. 5, del 2010) han estat ignorades per altres investigadors. En particular, en la recopilació de cartes pobles valencianes modernes editada per professors de la Universitat de València en tres volums (Guinot & Ardit, 2015-2017), malgrat la correspondència i exemplars de la nostra revista que els vaig enviar molt abans que arribara a impremta el primer volum de la seua obra. Aquesta obra incorre en diversos errors i omissions quant a la Marina Baixa, a banda del cas de Polop.

El text definitiu ací és la carta de poblament de Benidorm de 1666. En ella es menciona clarament la carta de poblament moderna de Polop, redactada poc abans. Concretament s'hi refereix en els capítols 13º, 17º, 19º, 20º, 21º i 22º:

13º.- Item, que las heredades y tierras que se establezcan con el nuevo riego, en todos tiempos se han de establecer por heredades, por medias heredades y por tercios de heredad; esto es, la heredad de doce jornales, que son sesenta tahulas ; la media heredad de seis jornales, que son treinta tahullas, y el tercio de heredad de cuatro jornales, que son veinte tahullas, conforme al establecimiento hecho a los vasallos de Polop. [...]

17º.- Item, que el dicho nuevo riego se ha de gobernar y gobierne por una dula o brazal, o por dos siempre que fuere menester, dentro del termino de quince dias, que es el mismo señalado que ha de durar la tanda o martaba, conforme al establecimiento de los vasallos de Polop; y siempre y quando el riego se dividiere en dos dulas o brazales, han de regar doble agua, al respecto de la que tengan establecida, en conformidad a los capitulos y estatutos que se dieren al sobreacequero para el buen gobierno y regimen de dichas aguas. [...]

19º.- Item, por quanto las tierras que se estableceran con el nuevo riego son tierras campas de las labradas y cultivadas y de las de por romper y cultivar, por tanto para la combeniencia de los vasallos de la presente baronía, a

quienes se les establezcan; se les hace gracia y merced de establecer las dichas tierras y agua con el alivio siguiente: esto es, a los que tengan tierras labradas y procuradas se les dará el alivio de cinco años, en los que han de pagar cada año el pecho de tres libras, cinco sueldos por heredad, haciendo gracia de lo demas hasta cuatro libras, a los que al presente interbien en el presente concejo general, y al mismo respecto, la media heredad y el tercio de heredad; y a los que tengan tierras por romper y labrar, se les dará el alivio de seis años: esto es, el primero franco, y los demás con las dichas tres libras cinco sueldos de pecho por heredada, en la conformidad referida; y al cabo de los cinco y seis años de alivio, conforme se ha dicho; habran de apreciarse y valorarse las dichas tierras y agua por peritos nombrados por dicha señora, y sucesores en dicha baronia, y por los regantes de dicho nuevo riego; y de lo que juramentados dichos peritos apreciaren y estimaren han de pagar y paguen los vasallos de la presente baronia de Benidorm el censo de tres dineros y medio por libra en el modo y forma del establecimiento de los vasallos de Polop; exceptuando la rebaja y demas que no se entiende ni comprende en el presente capitulo.

20º.- Item, que siempre y cuando la dicha muy noble señora y sucesores en las baronias de Polop y Benidorm recojan y traigan las aguas de Chirles, y los regantes vasallos de la presente villa necesitaren mas agua de la que por heredad se les da y señala en el presente establecimiento, promete la dicha señora en su nombre, y el de los sucesores de dichas baronias, dar de dichas aguas de Chirles, la que buenamente hayan menester, a juicio de peritos; en conformidad a lo que tiene prometido a los vasallos de Polop.

21º.- Item, que siempre y cuando la dicha muy noble señora y sucesores en dicha baronia tengan establecidas ciento y cincuenta heredades delante de dicho nuevo riego, entregara la acequia madre y nuevo riego a la universidad de los regantes, que tengan tierras y agua establecidas bajo dicha acequia; pertrechada en todos los puestos que se necesitare, buena y de recibo a juicio de peritos, segun tiene capitulado con los vasallos de Polop; y desde el día de la entrega de dicha acequia tengan obligacion y cargo los regantes, de cuidar y conservar toda la dicha acequia de dicho nuevo riego, asi en custodiarla, como en limpiarla y mondarla, siempre que fuere menester; y en caso que hayan de hacerse algunos reparos en dicha acequia necesarios y forzosos, en el espacio de cada año, contado desde SanMiguel, hasta San Miguel de Septiembre, que excedan la suma y cantidad de cuarenta libras de moneda, si fuere menester, todo lo demas

que el gasto esceda de dicha cantidad, lo pagará la dicha señora a la universidad de dichos regantes, ajustados que fueren los gastos de dichos reparos con la dicha señora, o con sus bailes y procuradores generales.

22º.- Item, que con respecto a todo lo demas del establecimiento de las dichas tierras y nuevo riego, que no se hallare capitulado en el presente establecimiento, se ha de estar y esté, a lo demas capitulado en el **establecimiento hecho a los vasallos de Polop**; exceptuando, la facultad que a estos se concede en el capitulo cuarto y once, de poder hacer casas y corrales, porque no instila (igual razon) en el presente establecimiento, a causa de que los de Benidorm estan cerca de sus heredades y no necesitan hacer casas en ellas: todo lo demas espresado y capitulado en los dichos capitulos cuarto y once, y en los antecedentes y subsiguientes que no se hallare capitulado y declarado en el presente establecimiento, se ha de entender y comprender a los vasallos y demas de la presente baronia, sin distincion alguna.

Beatriu Fajardo denominava *establecimiento* al document; en el mateix capítol 20 es diu «*en el presente establecimiento*», referint-se clarament a la carta de poblament de Benidorm. En català també s'usava el terme "establiment". Aquest document (conservat a l'Arxiu Municipal de Benidorm) és ben conegut, ha estat estudiat per Gual (1948), Fuster (1991), Amillo (1993, 2012, 2013) i Guinot & Ardit (2017), a més de per mi (Galiana 2013), però ningú més fins ara sembla haver comentat sobre l'existència de la carta prèvia de Polop.

La carta de poblament moderna atorgada per Beartz Fajardo a Polop ha de ser posterior a la seua presa de possessió (7-IV-1655) i anterior a la carta de Benidorm (8-IV-1666). Em sembla perfectament lògic que la nova senyora volguera tenir cartes de poblament noves de les dos poblacions que acabava d'heretar, i en les quals estava invertint per millorar-les.

Hi ha abundant documentació dels plets successoris, però la carta de Polop no s'ha trobat. No descartem que pugui aparèixer algun dia.

4. Donació de Polop a Jordi de Sant Jordi de 1423

Torne a l'època medieval, per recuperar un document que va descobrir Pere Maria Orts ja fa temps, i del qual va deixar notícies (Torres

2013), però que fins a hui és inèdit. El 2014, en preguntar-li pel tema, Orts va ser tan amable d'enviar-me per correu la referència i una primera transcripció provisional que havia fet ell mateix, escrita a màquina. Després, gràcies a Abel Soler (comunicació personal), he sabut que aquest document va ser descobert anteriorment per Luis Cerveró, a l'Arxiu del Regne de València, i que Riquer & Badia (1984) en van fer una ressenya (si bé van donar malament la data i la referència arxivística). És possible que Orts sabera del document a través de Cerveró.

Ara el document es pot trobar a internet (portal SAVEX), però no llavors. La referència és ARV, Reial Canc., 32, f. 16v-17v. Val a dir que és un document difícil, per la lletra (com passa sovint en l'escriptura a mà medieval) i especialment per la qualitat del llatí emprat en la seua redacció (amb una riquesa lèxica i sintàctica que no es veu en altres escrits). L'elaboració és típica de la cancelleria napolitana del Magnànim. Tenint a la vista la transcripció provisional d'Orts i l'original, vaig ser capaç de traure una nova transcripció que done per definitiva, que apareix a continuació.

La traducció també és complicada. Em va ajudar a aclarir alguns dubtes la meua companya en l'IES Marcos Zaragoza, professora de llatí, Neus Calvo, a qui li done públicament les gràcies. Cal considerar igualment que la traducció es veu dificultada perquè en eixes frases tan llargues i plenes de subordinades, la necessària anàlisi gramatical costa molt de fer, en particular a causa de l'absència d'una puntuació fiable i d'alguna xicoteta omissió de l'escrivà (és de suposar que l'original que estaria en un pergami seria més correcte).

Georgius de Sancto Georgio

Nos Alfonsus etc. [Pateat universe quod] Omne nobis cure ascribimus solverique magnanimitatis animo actitamur ut quos solio aule nostre fedulos nostroque obsequio tam in guerrarum tempestuosis involuctis quam in apricitatis aura placibili totis affectibus deditos novimus, atque promptos honorificencie et utilitatis rependio prosequamur adductis, itaque nostre recordio Maiestatis rectitudinisque liberrime compensatis variorum serviciorum accomodis multimode diversisque in locis et partibus celsitudini nostre impensis per vos dilectum nostrum Georgium de Sancto Georgio militem camerarium nostrum et signanter dum circa erepcionem civitatis Saceris a manibus tyrannorum et obsidiones Calbi et Bonifacii ac etiam Acerram et campus civitatis Surrenti postquam, ad Sardinie et Corsice et successive Utriusque Sicilie Regna felici omne

applicuimus instetimus personales ubi inter ceteros conmilites nostros cum opportune abiecto formidinis pallore gelide ferendum et impavidum conspeximus ad turbinis cuiuslibet bellicosus conflictus armorumque discrimina multimode machinata. Vobis eidem Georgio et vestris ac quibus volueritis imperpetuum et in feudum, tam et ad propriam naturam feudi super usum constitutiones consuetudinem foros et privilegia Regni Valencie supra dicti **castrum de Palop, una cum duabus alcareis locis sive casibus, uno dicto la Muncia et altero dicto Chirles** in eodem Regno Valencie sitam sitas vel sita et cum fortaliciis turribus edificiis casalibus domibus constructis et construendis vassallis et hominibus utriusque sexus incolis et habitatoribus tam christianis quam sarracenis ac cuiusvis legis vel secte plenisque et omnimodis super et intra eos dominio et jurisdictione omnimoda gladii potestatis tam videlicet civili quam criminali, alta et baxia ac mero et mixto imperio, prout juxta foros ac privilegia seu consuetudines dicti Regni permitatur, ac eorum castri locorum casalium seu alcareaum districtibus pertinenciis terminos territoriiis confinibus et confrontacionibus solitis censibus laudimiis commissis fructis ac enphiteoalibus et alodialibus juribus donis enprivius serviciis exaccionibus zafris penis caloniis bonis civilibus et criminalibus et cum vineis ortis olivetis campis terris arboribus plantatis et non plantatis fructiferis vel non fructiferis nemoribus devesiis erbaticis venacionibus et piscacionibus aquis molendinis aquarumque decursibus rivis torrentibus fontibus puteis et cum almaceris furnis tenoribus macellis tendis hospiciis et tabernis ac servitutibus et adempriviis necnon agrariis fructibus et expletis seu fructuum et expletorum partibus monetatico morabatino terciodecimo et cum omnibus et singulis redditibus exitibus eventibus excadenciis proventibus emolumentis sive esdevenimentis et demum cum universis aliis rebus juribus et pertinenciis rendalibus et dominicalibus plenoque dominio et exercio premissorum ex nostre Regie plenitudine potestatis proprioque mori, instruetur ex noster liberalitate amplitudine facientur et gratis per nos et successores nostros titulo pure perfecte firme et irrevocabilis donationis que dicitur inter vivos, inmediate tamen post vitae dilapsum egregii avunculi nostri Alfonsi ducis Gandie, dicta castra loca seu alcareas ac cetera omnia predicta pro nunc etiam possidentis et sub suo dominio detinentis fructum et effectum debitum obtentur cum eo, in casu sui scilicet obitus castrum loca alcarea et alia omnia precontenta, ad nos nostrique curiam devolvi et applicavi certis ex casibus omnimode dignoscantur ac eis denuo melioribus titulis forma et modo quibus dici valeat seu quomodolibet cogitarii nunc pro tunc et econtra damus donamus tradimus seu quasi tradimus et concedimus gracieose in premissorum vestri serviciorum

premium aliquale jura ipsa utreaque alia supradicta, necnon loca voces vices rationes et actiones reales et personales utiles et directas varias sive mixtas ordinarias et extraordinarias et alias quaslibet nobis nostreque curie dicto in casu scilicet obitus ducis eiusdem ac nunc vel in futurum quomodolibet et quibusvis rationibus titulis sive causis expectancia et pertinencia qualitercumque in vos et vestros cedentes alienantes et penitus transferentes et a nobis nostrique curie etiam si principali dominio et patrimonio ac innecterentur vel quovismodo applicarentur dirimentes ex potestates nostri dominice plenitudinem ac penitus separantes etiam si a Reginale nostri preheminienciam inseparabilia quoquomodo cernerentur de eisdem vos in presentiarum per nostri secreti anuli traditionem ut moris est, ime scientes tanquam verum utilem et directum eorundem dominum actorem et procuratorem ut in rem propriam vosque in locum et jus nostrum et nostrorum ponentes statuente[m] confirentes] hec que vobis donamus cedimus et concedimus pro vobis nostroque precario nomine possidere vel quasi donec ipsorum omnium plenam realem et corporalem vel quasi apprehenderitis possessionem quam vobis et vestris liceat sine nobis et nostris et sine auctoritate et voluntate cuiusvis officialis et persone sed vestra propria auctoritate et voluntate quandocumque volueritis apprehendere apprehensamque licite retinere ad habendum tenendum dandum vendendum restandum legandum permutandum alienandum quovisque alio titulo transferendum vestrasque voluntates omnimodas faciendu[m]. Juribus feudalibus timentis nostris nostreque curie salvis in omnibus semper remanentibus et illeis ingratitude[m] et aliis quibusvis revocationis causis statutis et legibus voluntatis ulteriora renunciante[s]. Ac sub fide et verbo regalibus promittentes et etiam pollicentes vobis et vestris per vos et vestros huiusmodi gratiam donacionem et concessionem firmas ratas gratas et validas semper habere et in nullo contrafacere vel venire seu per alios contraferi permittere vel aliquantis consentire quavis ratione vel causa legibus juribus foris privilegiis usibus constitutionibus et consuetudinibus Regni predicti ac etiam provisionibus concessionibus et alienacionibus hactenus vel abinde in contrarium editis sive factis quibus expresse derogari ex potestatis predicta volumus et jubemus ac etiam suspendimus non obstantibus quibuscumque in et super eisdem ex nostre potestatis plenitudine antedicta benigniter dispensante[s].

Mandante[s] per hanc eandem illustrissime Regine Marie lucumtenentis et consorti nostre carissime ac dilecto et fideli consiliariis nostris vicesgerenti gubernatoris et baiulo generali Regni Valencie ac locumtenentis gubernatoris ultra rivum Xucari ceterisque universis et singulis officialibus et subditis nostris intra Regnum constitutis predictum dictorumque officialium

locatenentibus necnon predictorum castris alcaearum sive locorum alcaido custodi justicie juratis alaminis et veteribus singularibusque personis subditis vassallis incolis et habitatoribus universitatibusque et aliis eorumdem presentibus et futuris ceterisque omnibus ad quos spectent quatenus concessionem gratiam et provisionem nostram huiusmodi inviolabiliter observent et per quos decent observare faciant nec per quospiam contraferri assentiant vel permittant.

Quinimo, dicti alcaidus seu custos castrum vobis aut cui vos volueritis statim post obitum ducis prefati vobis tradat omnimode supradictum dictique vassalli et subditi incole seu habitatores ac universitates et aliame prefate eorumque officiales et singulares qui pro tunc fuerint illico post decessum proxime dictum vos in verum eorum dominum ultra nostris voluntatibus acceptantes fidelitatis et debiti vassallagii vobis aut cui volueritis prestant homagium debitum et juramentum et enim eos et ipsorum quemlibet tam universaliter quam singulariter nunc pro tunc et econtra in casu huiusmodi et non alia prestitis nobis aut dicto duci seu predecessoribus nostris et suis aut aliis quibuslibet usquequaque absolvimus liberamus et penitus quitamus in premissis et eorum singulis supplentes omnem defectum et solemnitate cuiuspiam omissionem si qui vel que fortasse licet contra nostri intentum intervenerint in predictis cum nostre intencionis existat huiusmodi nostram gratiam provisionem donacionem et concessionem in dicto casu obitus ducis prefati plenum sortiri effectum regeritque imperpetuum suis faciendis iuribus et robore.

In quorum omnium fidem et testimonium presentem vobis fieri iussimus nostre concessionis et gracie cartam et provisionem sigillo nostro minori quo verum in presenciarum cum alia nostra sigilla non habeamus in promptu munitam.

Datum in Castro Novo Regali civitatis Neapolis, septima die marcii anno a nativitate Domini millesimo CCC^o XXIII°, regni que nostri octavo. Rex Alfonsus. Signum Alfonsi etc. qui hec laudamus concedimus et firmamus. Rex Alfonsus. Testes sunt: nobiles Bernardus de Capraria comes Moach, Johannes de Vitermuleo comes Giracii, Enricus Rubei comes Sclaphanie, Bernardus de Cintillis menescalaus, et Raymundus de Perilionibus milites consilarii domini Regis predicti.

Signum mei Francisci d'Arinyo secretarii domini Regis predicti, qui de ipsius mandato predicta scribi feci et clausi, corrigit autem in lineis III° "felici", V^o "uu", in VII° "xia", XV "ces", XVII – , in XVIII° "hen" XXVI° "et per quos", XXVII° "nostris", XXVIII° "im", et in firma regia "Valencie Maioricis Sardinie et Corsice" et in ultima linia testium "milites consilarii domini Regis predicti".

Traducció del text

Jordi de Sant Jordi

Nós Alfons etc. [Sàpiguen tots que] Afirmem amb tota la nostra cura, i actuem amb ànim de fer un pagament generós, per tal de reconèixer els fidels que ens obsequien en la sala del nostre tron, tant involucrant-se en les guerres tempestuoses com tractant en la brillantor d'ambients agradables, i que están disposats a continuar proporcionant honor i utilitat, quan compensem lliurement des de la nostra magestat i rectitud els diversos serveis, en múltiples llocs i parts a la nostra altesa efectuats per vós el nostre dilecte Jordi de Sant Jordi, cavaller, cambrer nostre, i significativament en el rescat de la ciutat de Sàsser de mans dels tirans (1) i els setges de Calvi i Bonifacio (2) i també en Acerra (3) i després en el camp de la ciutat de Sorrento (4), al regne de Sardenya i Còrcega i al de les Dos Sicílies, ben contents entreguem fent èmfasi personal en qui, entre altres companys d'armes nostres, es llança oportunament portant fredament la pallidesa de la por, i observem intrèpid en els remolins de qualsevol conflicte bèl·lic i en fets d'armes de diferents tipus; a vós aquest Jordi i als vostres i a qui vullgueu, per sempre enfeudat, pel que fa a la propia natura dels feus sobre els usos constitucions costums furs i privilegis del Regne de València sobre aquest castell de Polop, (5) amb dos alqueries o caserius que es diuen la Nucia i Xirles, situats en aquest regne de València, amb fortificacions torres edificis, cases contruïdes o en construcció, vassalls persones dels dos sexes, habitants tant cristians com sarraïns de qualsevol religió o secta, amb ple domini sobre ells i jurisdicció omnímoda, potestat d'espasa, tant civil com criminal, alta i baixa, i mer i mixt imperi, segons permeten els furs, privilegis i costums d'aquest Regne, d'aquests castells, llocs, caserius o alqueries, voltants, propietats, termes, territoris, fites, censos habituals, lleudes, fruits obligats, drets emfitèutics i alodials, donacions, emprius, serveis, exaccions, safres, penes, calònies, béns civils i criminals, i amb vinyes, horts, oliverars, camps, terres plantades o no d'arbres fructífers o no, boscos, deveses, prats, zones de caça i pesca, aigües, molins, aigüens corrents de rius i torrents, fonts, pous, i amb almàsseres, forns, tinences, mercats, tendes, hostals i tavernes, i servituds i ademprius, i amb fruits i esplets del camp, o parts d'ells, monedatge, morabatí, terçdelme i amb totes i cadascuna de les altres rendes, ingresos, resultats, excedents, produccions, emoluments o esdeveniments, i finalment amb totes les altres coses, drets, propietats rendals i dominicals, i el ple domini i exercici de tot l'anterior, es disposarà des de la nostra plena potestat reial i costum pròpia i fent en mesura de la nostra liberalitat, graciosament, per nós i els nostres successors, a títol de donació pura, perfecta, ferma i irrevocable que

diuen "inter vivos", si bé immediatament després del transcurs de la vida de l'egregi oncle nostre Alfons duc de Gandia, (6) fins ara propietari d'aquests castells, llocs, alqueries i altres coses ja dites, que reté per a ell i obté els fruits i efectes sota el seu domini; en el cas de la seua defunció, els castells llocs alqueries i tot allò altre abans esmentat, a nós i a la nostra cort serà de segur llegat i integrat, es tinguen per qualsevol causa i es consideren de qualsevol manera es valoren de nou amb els millors títols o forma, retroactivament, i contràriament donem cedim i concedim graciosament com a recompensa pels vostres serveis ja esmentats tots els seus drets, així com tot el que hem dit, cedint alienant i transferint completament a vós i els vostres llocs ordres condicions raons i accions reals i personals, útils directes o mixtes, ordinàries o extraordinàries, i qualssevol altres corresponents a nós o a la nostra cort en el cas de la defunció del mateix duc, ara o en el futur de qualsevol forma o per qualsevol raó, títol o causa, sense importar les expectatives o pertinències, separant també per a nós i a la nostra cort el domini i patrimoni principals i que s'uneixquen o que s'associen en qualsevol manera, distingint per la potestat de la nostra plena dominació si són inseparables a la nostra preeminència règia o es poden separar per a vós d'alguna manera per al vostre cas present, per la nostra tradició de l'anell secret, com és costum. Coneixent profundament com d'útil i adequat és el vassall per al seu senyor, en la seua propietat i per situar-se en el lloc del nostre dret. Establint i considerant que això que vos donem i concedim a vós (és) en possessió precària, mentre que prendreu tota la seua possessió plena real i corporal que vos permetem, sense que (intervinguem) nós ni l'autoritat de cap oficial, sinó la vostra pròpia autoritat i voluntat per obtenir quan vullgueu i ho retingueu lícitament, i ho tingueu doneu vengueu conserveu llegueu permuteu alieneu o transferiu a qui siga per qualsevol altre títol, i feu les vostres voluntats. Respecteu els nostres drets feudals i deixeu-los sempre estalvis i il·lesos, i doncs renunciarem a la ingritud i altres causes legals de revocacions. Prometem sota fe i paraula reial, i oferim també a vós i els vostres, per nós i els nostres, igualment tenir la gràcia donació i concessió sempre fermes confirmades i vàlides, i no oposar-nos en res ni permetre que altres s'hi oposen per qualsevol mitjà o causa a les lleis furs privilegis usos constitucions i costums d'aquest Regne, i també derogar expressament les provisions concessions i alienacions publicades o fetes en contrari. Per la potestat abans expressada ordenarem o tanmateix suspendrem sobre el mateix, gestionant benignament la plena potestat mencionada.

Manem a través d'aquesta a la mateixa il·lustríssima reina Maria benvolguda lloctinent i consort nostra, (7) i als dilectes i fidels consellers nostres

portantveus de governador i batle general del Regne de València, i als lloctinents de governador enllà del riu Xúquer i a tots els altres oficials i súbdits nostres que actúen dins d'aquest Regne, i als seus lloctinents, i als alcaids, guàrdies, justícies, jurats, alamins i vells d'aquests castells, alqueries i llocs, i a cadascuna persones súbdits vassalls veïns i habitants de les respectives universitats i aljama, presents i futurs, i a tots els altres que esperen la concessió d'una gràcia o concessió nostra, que semblantment ho observen de forma inviolable, i ho facen observar, i que ningú no s'hi opose, ni ho approve ni ho permeta.

Concretament, aquest alcaid o guàrdia del castell vos ha d'entregar immediatament després de la mort del duc, a vós o a qui vullgueu, tot allò esmentat, amb els vassalls súbdits veïns i habitants, i les universitats i aljama, i els seus oficials que estiguen al càrrec en el moment després del decés acabat de mencionar; que vos accepten a vós com a senyor veritable més enllà de les nostres voluntats, i que vos presten l'homenatge degut i el jurament de fidelitat i del vassallatge degut, a vós o a qui vullgueu, i doncs tots aquests conjuntament i individualment, retroactivament o d'una altra manera, en cas semblant, i dels prestats a altres --a nós o al dit duc o als predecessors nostres o del duc, o a altres, o a qualsevol en qualsevol lloc-- absolvem alliberem i perdonem completament. Suplint qualsevol defecte o omissió d'alguna solemnitat en tot l'anterior que potser poguera intervenir en contra nostra, ja que la nostra intenció és que en el dit cas de la mort del precitat duc la nostra gràcia provisió donació o concessió pugua tenir ple efecte i regesca a perpetuïtat exercint els seus drets i força.

En fe i testimoni present de tot això, manem posar en aquesta concessió, carta de gràcia o provisió el nostre segell menor, ja que no tenim ara a mà els altres segells nostres.

Donat al castell nou reial de la ciutat de Nàpols, el 7 de març del 1423, huité any del nostre regnat. Rex Alfonsus. (8)

Signe d'Alfons etc., qui açò lloem concedim i firmem. Rex Alfonsus.

Testimonis són: els nobles Bernat de Cabrera comte de Mòdica, Giovanni di Ventimiglia comte de Geraci, Enrico Rosso comte de Sclafani, Bernat de Centelles mariscal i el cavaller Ramon de Perellós conseller del senyor Rei predit. (9)

Signe meu, de Francesc d'Arinyo secretari del senyor Rei predit, qui aquesta carta va escriure i tancar del seu mandat, i qui va fer també unes correccions [...].

(1) Sàsser (en italià, Sassari) és una població important al nord de Sardenya. Va ser recuperada segons Casula (1985) el 17-VIII-1420 gràcies a un pacte signat a l'Alguer entre el Magnànim i Pere de Pomayrol procurador de Guillem III de Narbona-Bas vescomte de Narbona, l'últim dels jutges d'Arborea (títol del monarca local de Sardenya). Hi va haver diverses accions militars pel nord sard aquells dies.

(2) Calvi i Bonifacio són poblacions de Còrsega. Segons Casula (1985) Calvi va caure en pocs dies i el setge infructuós a Bonifacio va durar de 21-X-1420 a 21-I-1421.

(3) Acerra és una vila vora Nàpols, cap a l'interior, assetjada pel Magnànim a finals del 1421.

(4) Sorrento és una vila en la costa al sud de Nàpols, al costat de la qual es va situar l'exèrcit del Magnànim en juny de 1422.

(5) La grafia "Palop" coexisteix amb la Polop durant tota l'edat mitjana. La Nucia també ha variat un poc, però sempre començant per N, de forma que aquesta "Muncia" pot ser un error de l'escrivà absent al pergami original.

(6) Alfons d'Aragó duc de Gandia no devia tenir bona salut. Vore comentari al text.

(7) L'esposa (i cosina) del Magnànim, la reina Maria de Castella, no el va acompanyar a Itàlia. La va nomenar lloctinent general. Mantenien correspondència oficial, i el rei confirmava les decisions de la reina, des de la distància.

(8) El "castell nou" (encara hui Castel Nuovo) era la residència habitual del Magnànim a Nàpols. També residia sovint al palau de Torre Octava (hui Torre del Greco) als afores de la ciutat.

(9) Comente sobre els testimonis al final del treball.

He subratllat els fragments essencials del text que permeten seguir el seu sentit, a manera de resum (per als lectors menys habituats als escrits medievals).

En aquest document és molt necessari un estudi del context històric. He hagut d'esperar a conèixer més a fons el nostre segle XV per poder-lo realitzar.

En primer lloc, el rei Alfons el Magnànim va fer dos viatges cap a Itàlia, un en 1420-1423 i el definitiu el 1432, del qual ja no va tornar, en aconseguir la conquesta del regne de Nàpols i viure allà fins la seua mort el 1458. En el primer viatge va consolidar el poder catalano-aragonés en Sardenya, va intentar conquerir (sense èxit) Còrsega, i des de Sicília (que ja estava des d'abans en mans catalano-aragoneses) va arribar al regne de Nàpols. Allà, la reina Giovanna II el va fer hereu de la corona de Sicília (és a dir, tot Nàpols i Sicília, que incloïa mitja Itàlia peninsular), però ell va haver de conquerir-la principalment per les armes. En el moment de redactar la donació, el Magnànim tot just acabava de prendre Nàpols i voltants.

La biografia de Jordi de Sant Jordi ha estat bastant estudiada (Riquer & Badia 1984, Baldaquí & Baldaquí 1993). Era un jove cavaller amant de la literatura, qualitat que sabia apreciar el Magnànim (probablement el més gran mecenes

de la història mundial i principal responsable del Renaixement italià). Els seus mèrits en la guerra són enumerats en el mateix document de donació (accions militars a Sàsser, Calvi, Bonifacio, Acerra i Sorrento). No es tracta d'una redacció única; altres militars d'aquella campanya van rebre donacions similars a través de documents similars (un dels quals va ser Ausiàs Marc).

El Magnànim va voler entregar-li a Sant Jordi l'alcaidia de Penàguila ja abans del viatge a Itàlia quan era només un cambrer del rei (ARV, R, 454, f. 5v-6r; 18-I-1420). Amb motiu del viatge va ser fet cavaller. Durant el setge de Bonifacio li va donar l'alcaidia del castell d'Uixó (ARV, R, 31, f. 104v-105r; 3-XII-1420), i després li va donar la propietat d'aquesta població (ARV, R, 232, f. 67r; 4-III-1422). És justament una carta del rei al subalcaid posat per Sant Jordi en Uixó (el també lletraferit valencià Manuel Díez) la que ens informa que és difunt (ARV, R, 32, f. 96r; 12-VII-1424).

Sant Jordi va caure presoner a Nàpols després de la redacció d'aquesta donació, el 27-V-1423. Però va tornar a la Corona d'Aragó (possiblement amb l'armada reial a finals d'aquell any). Va testar el 12-VI-1424 *in articulo mortis* a Barcelona i moriria poc després (Villalmanzo 1993); Chiner (1999) ha descobert un altre document en què la defunció es diu que fou exactament el 18-VI-1424.

Quadre 2. Itinerari del primer viatge d'Alfons el Magnànim. Elaboració pròpia a partir d'informació d'arxiu.

eixida des dels Alfacs i Mallorca	maig 1420
arribada a l'Alguer (Sardenya)	juny a agost 1420
setge de Calvi (Còrsega)	setembre 1420
setge de Bonifacio (Còrsega)	octubre 1420 a gener 1421
Càller (Sardenya)	gener a febrer 1421
Palermo (Sicília)	febrer a abril 1421
Messina (Sicília)	maig a juny 1421
Nàpols	juliol a setembre 1421
Acerra	octubre a novembre 1421
Nàpols	desembre 1421 a març 1422
Castellammare	abril a juny 1422
plana de Sorrento	juny 1422
Gaeta	juny a agost 1422
Aversa	setembre a novembre 1422
Nàpols	desembre 1422 a juliol 1423
illa d'Ischia	agost 1423
Nàpols	setembre a octubre 1423
breu visita a Palermo	octubre 1423
Gaeta	octubre a novembre 1423
pas per Marsella	novembre 1423
arribada a Catalunya	novembre a desembre 1423

Resulta interessant també la menció a un moribund Alfons d'Aragó duc de Gandia, qui de fet era llavors el propietari de Polop. Hi ha una molt bona biografia d'Alfons el Vell, son pare (Castillo 2012), però no hi ha cap bon estudi respecte d'Alfons el Jove. Es dóna la circumstància que diferents historiadors han assignat la seua defunció a diferents dates, que van des del 1417 al 1425. Una part de la confusió rau en què el 1417 Alfons el Jove va fer hereu de les seues propietats al rei Alfons el Magnànim, i que després, aquest rei va disposar a voluntat d'elles. Però, quan el rei feia una donació de part del ducat de Gandia sempre afegia la condició "per després de la mort del duc", o frases similars. Hem de suposar que s'han fet males traduccions dels originals que han dut a donar-lo per mort abans d'hora (Galiana 2022).

La vida d'Alfons d'Aragó i Arenós, "Alfons el Jove", va ser molt accidentada. Quan era jovenet, son pare va caure hostatge de l'exèrcit anglés a la batalla de Nájera (3-IV-1367). Per poder ser alliberat, Alfons el Vell (comte de Dènia i marquès de Villena) va entregar com a hostatges els seus dos fills majors, Jaume i Alfons, el 1369. El primer va morir pres a França, i el Alfons va continuar el captiveri a Aquitània i Anglaterra, que es va prolongar fins al 1391 (vint-i-dos anys!). Recordem que estem en temps de la Guerra dels Cent Anys. No sabem les condicions de l'empresonament; algun document parla de cadenes, i altres deixen entreveure una vida de luxe a la cort anglesa. En qualsevol cas, el jove Alfons de segur patiria una intensa sensació d'abandonament. És possible que quedara "tocat" psicològicament de per vida. Tornat a la Corona d'Aragó, es va casar amb una princesa, Maria de Navarra, però no va tindre fills mascles. Son pare no va demostrar apreciar-lo massa, no sabem per què. Arribat l'interregne per la mort sense descendència de Martí l'Humà (1410), Alfons el Vell (elevat a duc de Gandia en compensació per haver perdut el marquesat de Villena) ja era molt vell per a aspirar al tron. Mort aquest el 1412, potser el Jove no reunia condicions per ser un nou aspirant amb possibilitats. En unes altres circumstàncies, podria haver acabat de rei. De fet, va recolzar públicament el nou rei Fernando de Trastámara (Ferran I) i va testar en favor d'Alfons el Magnànim (fill de Ferran) el 1417. Bàsicament recluït a Gandia durant els seus últims anys, es va tornar a casar ca. 1415 amb Aldonça Marc (neboda d'Ausiàs Marc), de qui no va tenir fills. Va estar rodejat de disputes entre els seus servidors, i d'escàndols. Finalment, Alfons el Jove va morir a primers de febrer del 1425 (Galiana 2022).

El matís que introdueix l'expressió *post vitae dilapsum*, que hem traduït com a «després del transcurs de la vida (de l'egregi oncle nostre Alfons duc de Gandia)», suggereix que s'esperava la seua mort. És així mateix la impressió que dóna, per no dir falta de respecte, la repetida referència durant anys a la seua pròxima defunció. No em consta una malaltia concreta, però

ja el 1419 Joan Ramon Folc de Cardona i Margarita de Prades van sol·licitar al rei que nomenara l'infant Joan (germà del Magnànim) administrador del ducat de Gandia, davant la malaltia del duc (ARV, Governació, 2221, mà 4, f. 39; mà 5, f. 21; i mà 41 f. 42). Malgrat això, consta que va signar documents de la seua pròpia mà fins a l'últim moment.

Quant a Jordi de Sant Jordi, la seua mort prematura, el 1424, li va impedir heretar Polop: no va ser mai seu. Li van faltar uns pocs mesos.

Val a dir que en 1423 Polop incloïa la Nucia i Xirles, com diu clarament el document. Xirles va tenir propietaris diferents de Polop fins a la seua unió al senyoriu de Bernat de Sarrià. Dins del terme de Polop també estarien les antigues alqueries (probablement despoblades) de Matet i Santaïlla; no així Benidorm, que des de la seua fundació per Sarrià fins al temps dels Fajardos tenia la consideració de població separada.

He posat unes notes a peu de pàgina per aclarir alguns punts del document de donació.

Vull afegir, per acabar, uns breus comentaris biogràfics sobre els testimonis que van donar fe, que he pogut aclarir durant la investigació.

Bernat de Cabrera IV, vescomte de Cabrera, era capità general de l'armada catalana (1391-1392) quan va acompanyar l'infant Martí (futur rei) a Sicília (Galiana 2018). Aquell any de 1392 va rebre el títol sicilià de comte de Mòdica i el càrrec d'almirall de Sicília. L'anterior i primer comte de Mòdica, Manfredi III Chiaramonte (1377-1391) s'havia rebel·lat contra els reis de la dinastia catalana de Sicília. Mòdica, una localitat siciliana, es solia llatinitzar a la forma "Moach". Bernat de Cabrera, que es va quedar a viure a Sicília, va morir el mateix 1423 a Milà (enviat allà com ambaixador).

Giovanni de Ventimiglia comte de Geraci (població siciliana), amb avantpassats catalans en la seua família, fou un dels primers nobles napolitans en aliar-se amb el Magnànim. El 1423 va ser nomenat almirall de Sicília. El 1430 era virrei de Sicília. Més tard va ser ascendit a marquès de Geraci.

Enrico Rosso comte de Sclafani era d'una distingida família siciliana, els Rosso, amb diversos alts funcionaris de la cort de la dinastia catalana a Sicília. Sclafani era un feu dels voltants de Palermo, comprat per aquest Enrico el 1408.

Bernat de Centelles alias Ramon de Riusec, senyor de Nules i Oliva (pare del qui seria primer comte d'Oliva), era llavors el virrei de Sardenya (1421-1433); va gaudir del títol de "mariscal" (una alta dignitat militar copiada de França) des del 1413, atorgat per Ferran I, per la seua fidelitat a la nova dinastia Trastàmara. Sembla que va morir el 1433.

però (1421-1433); va gaudir del títol de “mariscal” (una alta dignitat militar copiada de França) des del 1413, atorgat per Ferran I, per la seua fidelitat a la nova dinastia Trastàmara. Sembla que va morir el 1433.

Ramon de Perellós era el primer vescomte de Perellós i el segon vescomte de Rueda; tenia experiència com ambaixador a França i a Avinyó, i com a capità de galeres, a més de ser conegut com escriptor (autor del *Viatge al Purgatori*). Va viure per Itàlia des del 1420. No hi ha, segons la literatura, notícies d'ell posteriors a 1424. Però he trobat que es tracta de la mateixa persona que va rebre la Vall de Seta, Gorga i Travadell el 1431, que va ser capità general de l'armada els anys 1431-1442, governador (absent) del Rosselló en 1431-1438 i virrei de Sicília en 1441-1442 (ARV, R, 81, f. 169v; 23-VIII-1442). Possiblement va morir a finals del 1442 a Nàpols, perquè en gener del 1443 es va elegir un altre virrei de Sicília (Galiana 2020).

5. Bibliografia

- Francisco AMILLO (1993) *Beatriz Fajardo de Mendoza y la Carta Pobra de Benidorm (1666)*. Caixa Alta, Altea. Reimprés 2003.
- (2012) *Historia de Benidorm, desde los orígenes a 1960*. Aemaba, Benidorm. Reimprés 2013.
 - (2013) "Beatriu Fajardo de Mendoza i la carta de poblament de Benidorm de 1666". *Sarrià* 9: 96-102.
- Ramon BALDAQUÍ & Josep M. BALDAQUÍ (1993) "A l'entorn de la biografia de Jordi de Sant Jordi" p. 257-271 en *Actes de nové colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Alacant-Elx 1991), volum 1.
- Jaume CASTILLO (2012) *Alfons el Vell, duc reial de Gandia*. CEIC Alfons el Vell, Gandia.
- Francesco Cesare CASULA (1985) *La Sardenya catalano-aragonesa: perfil històric*. Rafael Dalmau, Barcelona.
- Jaume J. CHINER (1999) "Noves dades arxivístiques sobre la mort de Jordi de Sant Jordi". p. 67-70 en *Actes del VII Congrés de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval (Castelló 1997)*, vol. II, Universitat Jaume I, Castelló de la Plana.
- Joaquín FUSTER (1971) *Baronia de Polop*. Ajuntament de Polop. 2a ed. ampliada, 1991.
- Agustí GALIANA (2010) "Documents del poblament de la Marina Baixa. Edat mitjana". *Sarrià* 5: 18-64.
- (2011) *Documentació històrica i bibliografia de la Marina Baixa*. Associació d'Estudis de la Marina Baixa – Vilamuseu (Ajuntament de Vilajoiosa). CD-ROM.
 - (2013) "Documents del poblament de la Marina Baixa. 2. Edat moderna". *Sarrià* 9: 56-84.
 - (2015) "L'alqueria de Santa Illa". *Sarrià* 11: 145-149.
 - (2016) *La vila de Vilajoiosa. Fundació i notícies d'una pobla medieval*. AEMABA, Sella.
 - (2018) "Els almiralls catalans dels segles XIII i XIV". *Sarrià* 14: 139-161.
 - (2020) "Els almiralls catalans dels segles XV i següents". *Sarrià* 16: 109-180.
 - (2022) "Documents sobre la mort d'Alfons el Jove". *Aguaites* (en premsa).
- Miguel GUAL (1948) *Las cartas pueblas del reino de Valencia*. Manuscrit publicat el 1989 a cura de Desamparados Pérez, Generalitat Valenciana.
- Enric GUINOT (1991) *Cartes de poblament medievals valencianes*. Generalitat Valenciana.
- Enric GUINOT & Manuel ARDIT (2015-2017) *Cartes de poblament valencianes modernes (segles XVI-XVIII)*. Universitat de València. Vol. 1 (2015), vol. 2 (2016), vol. 3 (2017).
- Martí de RIQUER & Lola BADIA (1984) *Les poesies de Jordi de Sant Jordi, cavaller valencià del segle XV*. Ed. 3 i 4, València.
- Francesc TORRES FAUS (2013) *L'Alfàs del Pi 200 anys (1812-2012)*. Lanuza, Altea.
- Jesús VILLALMANZO (1993) "Data i lloc de la mort de Jordi de Sant Jordi". *Caplletra* 15:63-74.